Otrzymano: 2025-07-29
Poprawiono: 2026-01-26
Przyjęto: 2026-02-17

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-ND 4.0 International) license https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0

Kultura Media Teologia

ISSN 2081-89-71
2026 nr 67, s. 91–95
https://doi.org/10.21697/kmt.2026.67.06

Rafał Śpiewak
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
https://orcid.org/0000-0003-2559-8232

Evelina Kristanova (Red.), Media a polityka w Europie od XIX do XXI wieku. Wybrane zagadnienia, Warszawa: Aspra JR, 2025, ss. 360. ISBN 978-83-8209-308-7

Abstract

The reviewed volume edited by E. Kristanova offers an interdisciplinary analysis of the relationship between media and politics in Europe from the 19th to the 21st century. Combining historical and contemporary perspectives, it provides valuable insights into the transformation of the public sphere, communication practices, and media's role in political processes. Despite some unevenness typical of collective works, the book stands out for its methodological diversity and thematic coherence, making it an important contribution to European media and communication studies.

Abstrakt

Recenzowany tom pod redakcją E. Kristanovej zawiera interdyscyplinarną analizę relacji między mediami a polityką w Europie od XIX do XXI wieku. Łącząc perspektywę historyczną ze współczesną, dostarcza cennych spostrzeżeń na temat przemian sfery publicznej, praktyk komunikacyjnych oraz roli mediów w procesach politycznych. Pomimo pewnych nierówności typowych dla publikacji zbiorowych, książka ta wyróżnia się różnorodnością metodologiczną i spójnością tematyczną, co czyni ją ważnym wkładem w europejskie badania nad mediami i komunikacją.

Na przestrzeni dziejów nietrudno zauważyć współzależność polityki i mediów (Habielski, 2011, s. 10; Briggs, Burke, 2010; Nieć, 2007). Badanie tego styku jest szczególnie interesujące, gdyż pozwala zrozumieć mechanizmy funkcjonowania społeczeństw, systemów politycznych, legitymizacji władzy w zależności od rozwoju procesów komunikacyjnych. Od czasu pojawienia się prasy jako zasadniczego narzędzia kształtowania opinii publicznej aż po media cyfrowe całkowicie przekształcił się sposób funkcjonowania polityki i to zarówno w wymiarze komunikacyjnym jak i instytucjonalnym (Nieć, 2007, 116). W dłuższej perspektywie czasowej funkcja mediów przekształciła się z informacyjnej i kontrolnej w kreującą czyniąc z polityki swoistego rodzaju spektakl. Mediatyzacja polityki wymusiła dostosowanie się życia politycznego do logiki mediów (Sasińska-Klas, 2014, 166; Lisowska-Magdziarz, 2008, 237). Do tego stopnia, że media przeszły od komentowania polityki do tworzenia wydarzeń politycznych (Jabłoński, 2007, 65). Można zgodzić się z tezą, że współcześnie kształt życia społecznego i jakość demokracji rozstrzyga się w Internecie (Such-Pyrgiel, 2019, 149). A zatem identyfikacja tych procesów i ich badanie jest wyjątkowo fascynującym obszarem badawczym (Kristanova, 2023).

Na rynku wydawniczym i w obiegu naukowym w 2025 r. ukazała się publikacja zatytułowana: „Media a polityka w Europie od XIX do XXI wieku Wybrane zagadnienia", pod redakcją Eveliny Kristanovej. Stanowi ona kontynuację cyklu wcześniejszych dwóch publikacji (Kristanova, 2023; Kristanova, E., Habielski, R., Such-Pyrgiel, M., 2024). Wydana została przez wydawnictwo naukowe Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR a sfinansowana przez Uniwersytet SWPS w Warszawie. Powstała ona jako pokłosie drugiej Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt. Media a polityka w Europie XX i XXI wieku, która odbyła się w Warszawie w 2021 roku. Recenzentami wydawniczymi byli: prof. dr hab. Rafał Habielski (UW) dr hab. Magdalena Hodalska, prof. UJ.

W treści niniejszej publikacji znajdujemy 12 rozdziałów różnych autorów podejmujących zagadnienia o charakterze medioznawczym z pogranicza mediów i polityki. Stanowią one komplementarne studium relacji jakie zachodzą pomiędzy komunikacją masową a procesami politycznymi na przestrzeni przeszło stu lat. Odmienne nachylenie badawcze poszczególnych autorów tekstów sprawia, że ów bardzo złożony i interesujący temat nabiera szczególnego znaczenia poznawczego. Interdyscyplinarność obejmująca aspekty historyczny, politologiczny i medioznawczy wydaje się jak najbardziej właściwym podejściem metodologicznym wobec tak zróżnicowanych procesów jakie zachodzą na styku mediów i polityki. Dopiero jednak perspektywa historyczna pozwala uchwycić ich ewolucję i znaczenie w całej rozciągłości (Pokorna-Ignatowicz, 2003, 11). Uświadamia to czytelnikowi, że współczesne zjawiska w tym obszarze mają swoją genealogię i konsekwencje. Owo diachroniczne ujęcie podejmowanej problematyki stanowi o szczególnej wartości niniejszej publikacji. Jak deklaruje redaktorka w układzie książki zastosowano schemat „od ogółu do

szczegółu" a w dalszej kolejności kryterium chronologiczno-tematyczne – co znajduje faktyczne odzwierciedlenie w treści (Kristanova, 2025, 11).

Publikacja pod redakcją E. Kristanovej: „Media a polityka w Europie od XIX do XXI wieku. Wybrane zagadnienia" stanowi cenny wkład w interdyscyplinarne badania nad relacjami między mediami a procesami politycznymi w Europie (Sasińska-Klas, T., Hess, A., 2023). Tom, będący efektem współpracy badaczy reprezentujących różne ośrodki naukowe, obejmuje szerokie spektrum tematyczne – od historycznych analiz funkcjonowania prasy w XIX i XX wieku po refleksje nad mediami cyfrowymi i współczesną komunikacją polityczną w erze platform internetowych. Redakcja tego rodzaju tomów zbiorowych nieczęsto osiąga taką spójność tematyczną.

W książce znajdziemy różne egzemplifikacje funkcji mediów i ich znaczenia w sferze politycznej (Mrozowski, 2020, 193). Autorzy analizują nie tylko instytucjonalne aspekty mediów, lecz także ich rolę w kształtowaniu opinii publicznej, legitymizacji władzy na różnych jej szczeblach czy transformacji dyskursu politycznego (Michalczyk, 2022, 73). Szczególnie wartościowa jest możliwość zestawienia kontekstów historycznych z procesami współczesnymi, co pozwala uchwycić ciągłość i ewolucję mechanizmów komunikowania politycznego. Redaktor naczelny „Rzeczpospolitej" Bogusław Chrabota dzieli się refleksją dziennikarską na temat współczesnych mediów charakteryzując ich ścisły związek z polityką w kontekście rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Katarzyna Drąg podjęła historyczną problematykę dotyczącą istoty i jakości opinii publicznej w kontekście rozwoju oraz upowszechniania prasy w XIX i na początku XX wieku. Renata Rybacka zwróciła uwagę na rolę przywództwa w polityce. Autorka zarysowuje przywództwo jako kategorię, która ma zastosowanie w wielu dziedzinach życia społecznego. Zadała pytania o definicję i istotę przywództwa w procesach komunikacji. Ewa Maj zajęła się polską kampanią wyborczą Narodowej Demokracji (ND) w 1930 roku. Po usytuowaniu tego wątku historycznego w kontekście mediatyzacji polityki przedstawiła rolę dostępnych ówcześnie mediów w zmotywowaniu odbiorców do poparcia kandydatów tej siły politycznej do parlamentu. W tekście Marty Woźniak znajdziemy analizę problematyki zbliżającej się II wojny światowej w świetle krakowskiej prasy katolickiej od stycznia do września 1939 roku. Wydarzenia poprzedzające rozpoczęcie działań wojennych oraz panujące w tym okresie nastroje społeczne były szeroko komentowane na łamach ówczesnych periodyków krajowych. Dariusz Raś przedstawił sylwetkę Karola Estreichera juniora w artykułach prasy krakowskiej z lat 1945–2021, gdzie jawi się on jako obrońca skarbów dóbr kultury, które miały zostać wywiezione z Krakowa do Niemiec. Przypomniał bezcenny transport z 1946 roku zagrabionych przez hitlerowców skarbów dziedzictwa polskiego. Renata Knyspel-Kopeć na podstawie analizy publicystyki „Dziennika Polskiego" ukazała obraz interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 roku. Działalność Radia Swoboda w latach 1991–2023 zainteresowała badawczo Agatę Krzywdzińską, która zwróciła

uwagę na kluczowe znaczenie decyzji prezydenta Władymira Putina w rosyjskim systemie medialnym. Katarzyna Forst podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, czy działalność Facebooka stanowi zagrożenie dla demokracji. Małgorzata Kowalska-Chrzanowska i Piotr Dariusz Chmielewski starali się odpowiedzieć na pytanie, na ile nowe technologie pozwalają eliminować niektóre rodzaje cenzury w Internecie. Czy przyczyniają się także do podniesienia bezpieczeństwa w Sieci i czy zapewniają ochronę przeglądu informacji online przez użytkownika? Katarzyna Tarach na podstawie badań sondażowych próbowała ocenić skuteczność współczesnych działań e-marketingowych Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy.

Tom wyróżnia się różnorodnością metodologiczną i geograficzną. Obok analiz historyczno-prasoznawczych znajdziemy w nim badania ilościowe dotyczące mediów wyborczych oraz jakościowe studia dyskursu publicznego. Autorzy reprezentują różne tradycje badawcze co pozwala na zarysowanie zróżnicowanego oddziaływania mediów w kontekście politycznym. Dzięki temu publikacja unika jednostronności i stanowi interesujący materiał porównawczy, przydatny zarówno dla medioznawców, jak i politologów.

Na uwagę zasługuje aktualność podejmowanych zagadnień. Choć zasadniczy zakres czasowy tomu obejmuje przemiany od XIX wieku, wiele rozdziałów odnosi się do problemów współczesnych, takich jak polaryzacja opinii publicznej, populizm medialny, dezinformacja czy wpływ mediów cyfrowych na kondycję demokracji (Dobek-Ostrowska, 2022, 43-46; Jędrzejewski, 2022, 57). Autorzy nie ograniczają się do opisu samych zjawisk, ale podejmują próbę ich interpretacji w świetle teorii komunikowania politycznego oraz przemian sfery publicznej w epoce cyfrowej (Michalczyk, 2022, 73).

Książka nie jest pozbawiona słabszych stron. Jak w przypadku większości tomów zbiorowych, dostrzegalna jest nierównomierność poziomu poszczególnych rozdziałów. Obok tekstów o wysokim stopniu oryginalności i pogłębionej analizie teoretycznej pojawiają się opracowania bardziej syntetyczne, o charakterze przeglądowym. W niektórych fragmentach zabrakło również silniejszego zakotwiczenia w klasycznych teoriach mediów i komunikowania, co utrudnia porównanie między studiami przypadków.

Pod względem edytorskim książka prezentuje wysoki poziom — zarówno w zakresie opracowania bibliograficznego, jak i przejrzystości języka. Styl większości autorów jest komunikatywny, a bogata bibliografia stanowi użyteczne źródło dla dalszych badań nad związkami mediów i polityki w Europie. Zredagowanie publikacji w sposób umożliwiający czytelnikowi prześledzenie długiego trwania zjawisk komunikacyjnych od XIX po XXI wiek należy uznać za jedno z jej głównych osiągnięć.

Podsumowując, „Media a polityka w Europie od XIX do XXI wieku. Wybrane zagadnienia" to wartościowy, interdyscyplinarny tom, który wnosi istotny wkład w refleksję nad ewolucją mediów w kontekście politycznym. Łączy on perspektywę

historyczną z analizą współczesnych wyzwań i z powodzeniem może być wykorzystywany zarówno w dydaktyce akademickiej, jak i w dalszych badaniach naukowych. Publikacja pod redakcją E. Kristanovej zasługuje na uznanie jako inspirujący przykład współczesnej refleksji prasoznawczej, medioznawczej i politologicznej.

Bibliografia

Briggs, A., Burke, P. (2010). *Społeczna historia mediów. Od Gutenberga do Internetu*, PWN.

Dobek-Ostrowska, B. (2022). *System odpowiedzialności społecznej mediów jako wartość demokracji*, W *Media a wartości demokratyczne. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Januszowi Adamowskiemu*.Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP.

Habielski, R. (2009). *Polityczna historia mediów w Polsce w XX wieku*. Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.

Jabłoński, W. (2007). *Kreowanie informacji. Media relations*. PWN.

Jędrzejewski, S. (2022). *Media a upadek demokracji!?*, W *Media a wartości demokratyczne. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Januszowi Adamowskiemu*. Wydawnictwa Naukowe i Edukacyjne SBP.

Kristanova, E. (2025). *Wstęp*, W *Media a polityka w Europie od XIX do XXI wieku Wybrane zagadnienia*. ASPRA-JR.

Kristanova, E. (Red.). (2023). *Polityka a media w Polsce w XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*. Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej.

Kristanova, E., Habielski, R., Such-Pyrgiel, M. (Red.). (2024). *Politics and the Media in Poland from the 19th to the 21st Centuries*. Brill.

Lisowska-Magdziarz, M. (2008). *Media powszednie. Środki komunikowania masowego i szerokie paradygmaty medialne w życiu codziennym Polaków u progu XXI wieku*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Michalczyk, S. (2022). *Komunikowanie polityczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Mrozowski, M. (2020). *Przenikanie mediów. Ewolucja mediów a przemiany ładu społecznego*, PWN.

Nieć, M. (2007). *Komunikowanie polityczne w społeczeństwach przedmasowych*. LEX a Wolters Kluwer business.

Pisarek, W. (2007). *O mediach i języku*. Universitas.

Pokorna-Ignatowicz, K. (2003). *Telewizja w systemie politycznym i medialnym PRL. Między polityką a widzem*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Sasińska-Klas, T. (2014). *Mediatyzacja a medializacja sfery publicznej*. Zeszyty Prasoznawcze. T. 57, nr 2 (218), 162-175.

Sasińska-Klas, T., Hess, A. (Red.). (2023). *Media a integracja europejska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Such-Pyrgiel, M. (2019). *Człowiek w dobie cyfrowej transformacji. Studium socjologiczne*. Wydawnictwo Adam Marszałek.